

شاخص های امنیت غذایی با رویکرد پدافند غیر عامل

تألیف و تحقیق:

دکتر عبدالمجید شیخی

کارشناس علوم اقتصادی، عضو هیئت علمی، استاد دانشگاه

با همکاری:

مجید حاجی محمد علم حرمی

محمد حسین محمدی

شهبلا مولوی

نرجس نوری زاده

سازمان پدافند غیر عامل کشور

قرارگاه پدافند اقتصادی

سرشناسه : شیخی، عبدالمجید، ۱۳۴۰ -
عنوان و نام پدیدآور: شاخص‌های امنیت غذایی با رویکرد پدافند غیرعامل/ تألیف و تحقیق
عبدالمجید شیخی، با همکاری حاجی محمدعلی جهرمی ... [و دیگران].
مشخصات نشر : تهران: نیلوفران، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری : ۱۳۶ ص.: مصور، جدول، نمودار.؛ ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۹۳۵-۱۲-۵

وضعیت فهرست نویسی : فیا
یادداشت: با همکاری مجید حاجی محمدعلی جهرمی، محمدحسین محمدی، شهلا مولوی،
نرجس نوری زاده.

موضوع : امنیت غذایی -- ایران
موضوع : مواد غذایی -- ایران -- تامین -- تدابیر ایمنی
موضوع : مواد غذایی -- ایران -- آلودگی -- پیشگیری
موضوع : امنیت -- ایران
موضوع : دفاع غیرنظامی -- ایران
شناسه افزوده : حاجی محمدعلی جهرمی، مجید
رده بندی کتب: ۳۹۴ بر ۱۹۲ الف / HD۹۰۱۶
رده بندی دیوبی: ۳۸۱۹
شماره کتابشناسی ملی: ۱۴۲۴

نام کتاب: شاخص‌های امنیت غذایی با رویکرد پدافند غیرعامل

تألیف: دکتر عبدالمجید شیخی و همکاران

تهیه کننده: سازمان پدافند غیرعامل کشور، قرارگاه پدافند اقتصادی

انتشارات: نیلوفران

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

طرح جلد: زهرا سالمی نژاد

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۴

چاپ: ایمان

قیمت: ۷۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۹۳۵-۱۲-۵

09125497040 09161130561 09163450887 02144443162

www.nilooofaran.com

info@nilooofaran.com

فهرست

چکیده

پیشگفتار

مقدمه - جایگاه قانونی امنیت غذایی

اصول قانون اساسی درباره امنیت ملی و امنیت غذایی

امنیت ملی و امنیت غذایی در سند چشم انداز

قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی:

تعاریف و مفاهیم

تعریف شاخص

نسبت خوداتکایی و سود کدانی ر کلیه محصولات کشاورزی و محصولات

غذایی

شاخص تولید سرانه محصولات کشاورزی

واژه نامه اصطلاحات منتخب مورد استفاده در گزارش سازمان فائو

تعاریف طبقاتی شاخص ها

ادبیات موضوع - شاخص های امنیت غذایی

الف - شاخص های فائو

ب - شاخص های ناپولی (۲۰۱۱) با منشاء چند گانه

ج - شاخص های فائو در گزارش سال ۲۰۱۴

د - شاخص های موسسه اکونومیست با منشاء مختلف

امتیاز دهی معیارها و دسته ها

ه - شاخص های برخط واقع در تارنمای فائو با اطلاعات بازه زمانی مورد استفاده

پیشنهاد شاخص های اقتصاد مقاومتی

جایگاه لایه سوم مقاومت

پیشنهاد شاخص های امنیت غذایی در چارچوب وظایف پدافند غیر عامل

شاخص های امنیت غذایی پدافند غیر عامل

اهمیت تدوین و پیاده سازی شاخص امنیت غذایی

گروه شاخص های پیشنهادی

بخش اول (الف) دسته بندی موضوعی

۱- گروه حفظ منابع آب

۲- گروه تولید

۳- گروه توزیع و عرضه ها

۴- گروه کیفیت تولید غذا

۵- گروه ارزش غذا

۶- گروه ذخیره سازی

۷- گروه تنظیم بازار

۸- گروه ارزش غذایی

۹- گروه قیمت و هزینه

۱۰- گروه دارو و درمان

بخش دوم (ب) دسته بندی پلکانی

بخش سوم (ج) دسته بندی مولفه های پدافند

توصیه راجع به شاخص های مقدم و کاملاً ضروری

منابع و مآخذ

چکیده

امنیت غذایی از مهمترین ارکان امنیت ملی هر کشور است. تامین غذایی متکی به شبکه و شجره ای از فعالیت های مختلف است. این فعالیتها از زیرساخت ها و فعالیت های زیربنایی شروع و به توزیع مواد غذایی نهایی در سفره خانوار ختم می شود. در این زنجیره تولید و توزیع، مصرف، حمل و نقل و ترابری و خدمات واسطه تبدیل نهاده ها تا تولید و توزیع، مصرف، حمل و نقل و ترابری و خدمات واسطه تبدیل ستاده ها و توزیع آن به دست مصرف کننده نهایی را در بر می گیرد. در این گزارش تحقیقی ابتدا به طور کلیاتی و اختصار درباره جایگاه امنیت غذایی در اسناد بالادستی مصوب کشور توضیحاتی ارائه و سپس تعاریف و مفاهیم راجع به ادبیات امنیت غذایی و شاخص های مربوط به آن و در بخش بعدی سوابق سازمانها و موسساتی که به تهیه شاخص های امنیت غذایی مبادرت می ورزند معرفی می شوند. جایگاه پدافند اقتصادی در راهبرد اقتصاد مقاومتی تشریح شده و بر این مبنا با روش

اکتشافی شاخص‌هایی متناسب با شرایط اقتصاد کشور و راهبرد دراز مدت اقتصاد مقاومتی پیشنهاد شده است. در نتیجه ۶۴ شاخص در ۱۰ گروه موضوعی پیشنهاد شده است. این ۱۰ گروه عبارتند از: ۱- گروه حفظ منابع آب- ۲- گروه تولید- ۳- گروه بهره‌وری نهاده‌ها- ۴- گروه کیفیت تولید غذا- ۵- گروه ارزش غذایی- ۶- گروه ذخیره‌سازی- ۷- گروه تنظیم بازار- ۸- گروه ارزش غذایی- ۹- گروه قیمت و هزینه- ۱۰- گروه دارو و درمان» در پایان این ده گروه مجدداً در دو دسته و البته بنای دیگر شامل بخش دوم (ب) دسته بندی پلکانی و بخش سوم (ج) دسته بندی مولفه‌های پدافند معرفی می‌شوند در بخش آخر توصیه‌هایی راجع به شاخص‌ها، مقدم و کاملاً ضروری کی بطور مستمر در برنامه انتشار سازمان پدافند غیرعامل قرار دارند، ارائه شده است.

پیشگفتار

با ابلاغ سیاستهای کلی اقتصاد مقاومتی توسط مقام معظم رهبری امام خامنه ای (حفظه الله تعالی) جایگاه و جایگاه عینی امنیت غذایی در اقتصاد مقاومتی دیگر بر هیچکس پوشیده نیست و اظهار من الشمس است. تعریفی که در ذیل بیان می شود براساس بیاناتی است که نظم له در محافل مختلف ابراز فرموده اند استنتاج نگارنده بر این است که :

«اقتصاد مقاومتی الگویی است با ویژگیهای کلیدی اقتصاد مقاومتی یک راهبرد درازمدت در مدیریت اقتصاد کشور و طراحی الگو و رهیمی بومی برای تعالی و پیشرفت جامعه بر مبنای اصول اقتصاد اسلامی است. این الگو بر اساس مبنای شناسایی شده ذیل پایه ریزی می شود :- اتکای به رشد درازمدت و با اتکا به منابع و استعداد های داخلی - ارتباط با دنیای خارج بر مبنای یک رژیم بده بستان منطقی با قدرت چانه گذاری و پرهیز از چانه پذیری، بدین ترتیب که این رابطه یک طرفه و ناشی از ضعف نیست - تکیه بر خود اتکایی و خودکفایی و شکوفایی توان و استعدادهای داخلی و بالفعل کردن آنها بویژه تولید محصولات راهبردی (استراتژیک) - کسب قدرت چانه زنی در اقتصاد

جهانی با تکیه بر برندهای تولید داخلی محصولات راهبردی (استراتژیک) برای برقراری موازنه تجاری در برابر محصولات راهبردی که امکان تولید داخلی ندارند -- خارج شدن از زیر سلطه استعماری و استثماراری ارزهای غالب دلار و یورو و جایگزینی پول داخلی - اتخاذ یک رژیم تجاری کشور چند بعدی شامل جایگزینی واردات، افزایش صادرات محصولات راهبردی و سیاست صریح جری و افزایش کارایی هزینه های ارزی -- تکیه بر نهاد ها و بنگاههای دانش بنیان در جهت ارتقای کمی و کیفی تولید - تقویت بخش حقیقی و کوچک سازی بخش غیر حقیقی (مجازی) اقتصاد. این الگو باید در پی بالندگی بخش خصوصی اقتصادی و جهت دهی بخش مجازی (نظام پولی و مالی) آن بر مبنای فقه اسلامی باشد.

- اصلاح اقتصاد براساس قاعده «مدار» نه «یافته ی طبیعی» (فرآیند و چرخه تبعیت کلیه عوامل بازار و متغیرهای اقتصادی از جاذبه مصرف نهایی خانوارها) استوار است. براساس قاعده مدار -- یعنی فرآیند نظام و الگوی مصرف مردم - توزیع و خدمات - تولید ستانده های نهایی - توزیع نهاده ها -- تولید نهاده ها - خدمات و زیرساخت ها به صورت مهندسی - معکوس عمل می کند. درواقع اصلاح الگوی مصرف نقطه آغازین این فرآیند است. این که با روش مهندسی معکوس «از مرحله مصرف نهایی خانوارها تا زیرساخت ها» فرآیند را اصلاح کند. - اقتصاد مقاومتی به دنبال برقراری عدالت اقتصادی و اجتماعی تولید محور و بومی سازی فناوری در تمام بخش ها با رویکرد بازارهای بین المللی است - مسیر حرکت درازمدت عبور از بخش های

آسیب پذیر اقتصاد و بازپروری عوامل تولید تا دستیابی به ثبات در بازار ها است. - اقتصاد مقاومتی بازسازی تدریجی اقتصاد است. - خارج کردن کشور از وضعیت تولید تک محصولی نفت است. - باز تعریف نقش دولت در این اقتصاد بر مبنای یک دولت تاثیر گذار اسلامی است - و برخی از مشخصات دیگر که مجال طرح آنها در این مقاله ممکن نیست.»

در یک بیان کلی اقتصاد مقاومتی در پی مقاوم سازی اقتصاد در برابر آسیب های مختلف، انعطاف پذیری و افزایش تاب آوری در برابر تکانه های بزرگ و تهدیدات مختلف، رویکردی و در عین حال حفظ یک فرایند رشد و پایداری در کلیه شئون است. با این برداشت، رسالت پدافند غیر عامل نیز در صدد ایمن سازی کشور در برابر تهدیدات غیر نظامی است. بنابراین پدافند غیر عامل یک لایه متراکم تر از اقتصاد مقاومتی برای مقاوم سازی اقتصاد در برشی از زمان یعنی مواقع بحرانی هجمه دشمن بصورت غیر عامل در ابعاد مختلف زیستی، پرتوی، شیمیایی، اقتصادی، ژنتیکی و غیره است. ولی اقدامات تمهید و آمادگی اقتصاد کشور توسط پدافند غیر عامل در بستر شرایط عادی باید انجام پذیرد تا استعداد مقابله در شرایط بحرانی بوجه آید لذا وظیفه پدافند غیر عامل نیز همانند اقتصاد مقاومتی در بستر شرایط عادی برای انجام می شود. با این توضیح مشخص می شود که اقتصاد مقاومتی یک وسیله عام و پدافند غیر عامل یک وظیفه خاص است. آمادگی دفاعی یک ضرورتی است که قبل از هجمه دشمن باید ایجاد شود آمادگی دفاعی غیر نظامی یعنی پدافند غیر عامل نیز نیاز به تمهیدات قبل از هجمه دشمن است. اقتصاد مقاومتی یک بستر

کلان و از جنس استحکام و تقویت درونی ارکان حاکمیتی و مردمی در کلیه ابعاد اقتصادی و اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و غیره و زمینه مستعد برای تحقق پدافند عامل است. پدافند یک وظیفه و تکلیف دفاعی با تکیه بر نقاط مورد حمله دشمن است. لذا اگر تمام ابعاد جامعه مورد حمله قرار گیرد پدافند غیر عامل با اقتصاد مقاومتی یکی خواهند بود. با این تفاوت که نهاد متولی پدافند اور نظام و کنترل و اجرای پاتک و یا تک قبل از پاتک را راساً و بدون تعلل زمانی اعمال خواهد کرد. زیرا امنیت تمام عیار ملی مرهون واکنش سریع و همه جانبه در برابر هرگونه تهدید است.

مقدمه - جایگاه فنی امنیت غذایی

در مجموعه اسناد بالادستی کشور مانند قانون اساسی، قوانین و سیاستهای کلی برنامه های دوم، سوم و چهارم و پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق سال ۱۴۰۴ هجری شمسی مفادی در جهت تعریف، تبیین ابعاد و تکلیف شاخصهای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران و به خصوص شاخص امنیت غذایی آمده است. در اینجا بطور خلاصه به برخی اشاره می شود:

اصول قانون اساسی درباره امنیت ملی و امنیت غذایی

در قانون اساسی به طور کلی یک فصل، (فصل سیزدهم - اصل یکصد و هفتاد و ششم که شامل ۳ بند است) مربوط به امنیت ملی، و ۲ اصل مربوط به کشاورزی و امنیت غذایی است. اختصاص یافته است. که نشان از اهمیت جایگاه امنیت غذایی در میان شاخص های امنیت ملی است. این اصول مشتمل بر اصل سوم است که خود شامل شانزده بند می باشد و بندهای دوازده و سیزده مربوط به کشاورزی و امنیت غذایی است. اصل چهل و سوم شامل ۹ بند است که بندهای ۱ تا ۹ آن مربوط به امنیت غذایی و کشاورزی می باشد.

الف: فصل سیزدهم (شورای - امنیت ملی) :

اصل یکصد و هفتاد و ششم به منظور تأمین منافع ملی و پاسداری از انقلاب اسلامی و تمامیت ارضی و حاکمیت ملی، شورای عالی امنیت ملی به ریاست رئیس جمهور، با وظایف زیر تشکیل می گردد:

۱- تعیین سیاست های دفاعی - امنیت کشور در سطرده سیاست های

کلی تعیین شده از طرف مقام معظم رهبری

۲- هماهنگ نمودن فعالیت های سیاسی، اطلاعاتی، اجتماعی، فرهنگی و

اقتصادی در ارتباط با تدابیر کلی دفاعی - امنیتی

۳- بهره گیری از امکانات مادی و معنوی کشور برای مقابله با تهدید های

داخلی و خارجی

ب: اصل سوم: دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، همه امکانات خود را برای امور زیر به کار برد: ۱- ...

۱۲- پی ریزی اقتصاد صحیح و عادلانه بر طبق ضوابط اسلامی جهت ایجاد رفاه و رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت در زمینه های تغذیه، مسکن، کار، بهداشت و تعمیم بیمه.

۱۳- تأمین خدماتی در علوم و فنون و صنعت و کشاورزی و امور نظامی و مانند این ها.

ج: اصل چهل و دوم: برای تأمین استقلال اقتصادی جامعه و ریشه کن کردن فقر و محرومیت و برآوردن نیازهای انسان در جریان پیشرفت با حفظ آزادی او، اقتصاد جمهوری اسلامی ایران براساس ضوابط زیر استوار می شود:

۱- تأمین نیازهای اساسی: مسکن، خوراک، بهداشت، درمان، آموزش و پرورش و امکانات لازم برای تشکیل خانواده برای همه.

۲- تأکید بر افزایش تولیدات کشاورزی، دامی و صنعتی که نیازهای عمومی را تأمین کند و کشور را به مرحله خودکفایی برساند و از وابستگی براند.

جایگاه امنیت ملی و امنیت غذایی در قوانین و سیاستهای برنامه های دوم، سوم و چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و سند چشم انداز ملی

در قانون برنامه دوم، سوم و خصوصاً برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و سند چشم انداز ملی با افق سال ۱۴۰۴ به مباحث امنیت ملی و امنیت غذایی به صورت ویژه توجه شده است.

در برنامه پنجساله دوم توسعه کشور درخصوص امنیت غذایی آمده است که: «سند و توسعه پایدار اقتصادی با محوریت بخش کشاورزی می باشد و دولت بامین امنیت اقتصادی - اجتماعی و قضایی تولیدکنندگان و تضمین سرمایه گذاری ها: بخش خصوصی در امر کشاورزی را مورد تأکید قرار خواهد داد» هدف کلی برنامه دوم توسعه کشور در راستای بخش کشاورزی جهت رسیدن به امنیت غذایی، شرح ذیل است:

- تأمین رشد و توسعه پایدار کشاورزی با تأکید بر حفظ، احیاء و بهره برداری متعادل از منابع پایه (آب و خاک)، پرورش گیاهی، محیط زیست و هوا)
- افزایش تولیدات کشاورزی به منظور تأمین نیازهای غذایی جامعه، مواد خام موردنیاز صنایع، توسعه صادرات و کاهش واردات محصولات کشاورزی.
- امنیت غذایی از تعامل آنچه که در برنامه دوم توسعه کشور مطرح گردیده، مترادف با خودکفایی در تأمین محصولات کشاورزی و غذای بعنوان شاخصی مهم در راستای استقلال سیاسی و اقتصادی جمهوری اسلامی ایران می باشد. در برنامه پنجساله دوم توسعه کشور یکی از ابعاد مهم امنیت ملی که به آن توجه شده، امنیت اقتصادی می باشد و به صراحت یکی از راه های رسیدن به توسعه بخش کشاورزی و تحقق امنیت غذایی: «توسعه امنیت قضایی و تعمیم امنیت اقتصادی است.»